MIKC Daugavpils Dizaina un mākslas vidusskola
“Saules skola”

**Latviešu valoda un literatūra**

# Teksta lingvistiskā analīze II 1.-3. kursā

**Metodiskā izstrādne**

Izstrādnes autors: **Inguna Velika**

**Daugavpils**
2026

# ANOTĀCIJA

**VĀRDS UZVĀRDS** Inguna Velika

**METODISKĀS IZSTRĀDNES NOSAUKUMS: ‘’Teksta lingvistiskā analīze”**

**Sasniedzamais rezultāts:** Izprast teksta lingvistiskās analīzes pamatprincipus

**Mērķauditorija (programmas nosaukums, kurss vai pedagogi):** 1.-3. kursa studenti

**Metodiskās izstrādnes praktiskais pielietojums:** Teksta lingvistiskās analīzes prasmes ir svarīgas ne tikai valodas zināšanu, bet arī lasītprasmes un vispārēju intelektuālu prasmju kontekstā.

**Uzskates un citi mācību līdzekļi:** darba lapas

**Metodiskās izstrādnes aktualitāte/novitāte**: Izstrādnes aktualitāti noteicošais faktors ir skolēnu atšķirīgais zināšanu līmenis, ko nosaka pamatizglītības iegūšana dažādos Latvijas reģionos un latviešu valodas lietojuma īpatnības noteiktā sociālajā vidē. Teksta lingvistiskās analīzes iemaņas ļauj pārbaudīt un izprast ne tikai tās vērtēšanas kritēriju būtību, apjaust uzbūvi, bet arī uzlabot savas argumentācijas, gramatikas un sintakses prasmes, papildināt vārdu krājumu un izskaust stilistiskās kļūdas, kā arī uzlabot lasītprasmes, teksta izpratnes iemaņas. Jāpiebilst, ka teksta analīze ir viena no svarīgākajām latviešu valodas eksāmena vērtēšanas daļām. Šis ir papildinājums līdzīgai 2025.gada metodiskajai izstrādnei – pievienoti vēl divi teksta lingvistiskās analīzes darbu paraugi.

# SATURS

IEVADS…….....2

1. Teksta lingvistiskās analīzes pamatprincipi un  Teksta lingvistiskās analīzes prasmju pilnveidošanas nepieciešamība.....…….....3

LITERATŪRAS SARAKSTS…….....7

Pielikums – Darba lapas ‘’Teksta lingvistiskā analīze’’

# Ievads

Metodiskajā izstrādnē tiek piedāvātas darba lapas, kuras izmanto, teksta lingvistiskās analīzes ietvaros. Šī prasmes ir svarīgas, jo tās nepieciešamas ne tikai latviešu valodas eksāmenā, bet arī ikdienā – veidojot, uztverot tekstu, izsakot un aizstāvot savu viedokli sabiedrībā, arī sociālajos tīklos.

Teksta lingvistiskā analīze ietver nepieciešamās informācijas uztveršanas saskatīšanas, atrašanas prasmes, spēju argumentēti pamatot savu viedokli, izmantojot pārliecinošus faktus, akcentējot problēmu un pierādot tās aktualitāti, turklāt demonstrējot morfoloģijas un sintakses, kā arī leksikoloģijas zināšanas.

Pieredze rāda, ka skolēni bieži vien neizprot teksta analīzes pamatprincipus, lai gan tos zina. Veicot teksta lingvistisko analīzi, skolēni atkārto sintakses, morfoloģijas un leksikoloģijas zināšanas, turklāt pārliecinās par to nepieciešamību, strādājot praktiski.

Metodiskās izstrādnes galvenajā daļā sniegts ieskats teksta lingvistiskās analīzes pamatprincipos, savukārt pielikumā pievienoti teksta lingvistiskās analīzes darba lapu paraugi un vērtēšanas kritēriji.

Piebilde. Šis ir papildinājums līdzīgai 2025.gada metodiskajai izstrādnei – pievienoti vēl divi teksta lingvistiskās analīzes darbu paraugi, kuros tekstu piemēri piemeklēti materiālā ''Centralizētais eksāmens latviešu valodā (optimālais mācību satura apguves līmenis), 2025''

atbilstoši mākslas skolas audzēkņu vidū aktuālām problēmām.

## Teksta lingvistiskās analīzes pamatprincipi un pilnveidošanas nepieciešamība

Teksts valodniecībā tiek definēts kā sakarīga un loģiski strukturēta valodas vienība, kas pārsniedz viena teikuma robežas un tiek veidota, lai nodotu konkrētu vēstījumu noteiktā saziņas kontekstā . Latviešu valodniecībā teksts tiek skatīts kā valodas produkts, kam piemīt strukturāla vienotība, semantiskā saistība un komunikatīva funkcija (Ieviņa, 2010).

Teksta lingvistiskā analīze ir metode, ar kuras palīdzību tiek izpētīti gan teksta uzbūves līmeņa elementi (leksika, gramatika), gan dziļākas nozīmes struktūras (semantika). Analīze ļauj saprast, kā teksta struktūra un izteiksmes līdzekļi kalpo komunikatīvajam mērķim (Zemzare, 2001).

Teksts sastāv no vairākām strukturālām vienībām – vārdiem, teikumiem, rindkopām, kas kopā veido nozīmīgu veselumu. Teksta saistību nodrošina loģiska domu secība, savukārt sasaisti veido valodas līdzekļi, piemēram, saikļi, vietniekvārdi, atkārtojumi, sinonīmi (Silenieks, 2012).

Teksts tiek analizēts arī pēc tā funkcionālā stila, kas ir cieši saistīts ar teksta mērķi un adresātu. Mākslinieciskajam stilam raksturīga ekspresivitāte un tēlainība, savukārt zinātniskajam – precizitāte un objektivitāte (Valdmane, 2007).

Teksta analīze notiek vairākos līmeņos:

- **Leksiskā analīze** – pētīti vārdu krājuma aspekti, to semantiskā slodze un stilistiskā funkcija.
- **Sintaktiskā analīze** – vērtē teikumu uzbūvi, konstrukciju sarežģītību un saistību.
- **Morfoloģiskā analīze** – analizē vārdu uzbūvi, vārdšķiras, vārddarināšanas īpatnības.
- **Stilistiskā analīze** – analizē izteiksmes līdzekļus, to mākslinieciskо ietekmi (Zariņa,2014).

Teksta analīzes prasme ir nozīmīga skolēnu valodas kompetences attīstīšanā. Tā veicina spēju izprast tekstu daudzos līmeņos, pilnveido rakstītprasmi, domāšanas prasmes un medijpratību (Krišāne, 2021). Lingvistiskā pieeja ļauj integrēt valodas, literatūras un kultūras izpratni vienotā mācību procesā.

# Literatūras saraksts


Ieviņa, I. (2010). *Teksts un tā nozīme valodas sistēmā*. LU Akadēmiskais apgāds.

Krišāne, B. (2021). *Valoda skolā: mācīšanas un mācīšanās aspekti*. LU Pedagoģijas fakultāte.

Silenieks, J. (2012). *Lingvistiskā tekstu analīze*. RaKa.

Valdmane, I. (2007). *Latviešu valodas stili un to lietojums*. Zvaigzne ABC.

Zariņa, G. (2014). *Stilistika un teksta veidošana vidusskolā*. RaKa.

Zemzare, A. (2001). *Valodas kultūra un teksta analīze*. Zvaigzne ABC.

https://www.viaa.gov.lv/lv/20242025-macibu-gada-uzdevumi Centralizētais eksāmens latviešu valodā (optimālais mācību satura apguves līmenis), 2025

**Pārbaudes darbs 3. kursam. Teksta lingvistiskā analīze** (26p.)

1.variants

Ieva Broka, žurnāliste

**Intervijas „Par viņas dzīvi varētu uzņemt filmu" ar Ditu Rietumu* fragments**

**Gribas lūgt, lai stāsti visu, ko vari par sevi pastāstīt brīvā plūdumā.**

[..] Nezinu, vai es varētu kalpot citiem par paraugu. Sāksim ar to, ka esmu ierēdne, arī mācību spēks vairākās universitātēs, padomes locekle Mākslas akadēmijā. Lai smadzenes neatrofētos, mēģinu kaut ko šad un tad uzrakstīt. Man ir ārkārtīgi daudz studentu, un šis studentu daudzums man ir… nedaudz atņēmis spēkus. Pasniedzu Rīgas Stradiņa universitātes Sociālo zinātņu fakultātē, kur multimediju studiju programmas pirmajā kursā mēdz būt arī ap 80 studentiem. Tas ir milzīgs apjoms [..].

**Kam citam tev atliek laiks?**

Vēl es skatos kino, bet nekam citam man laika nav.

**Bet varbūt tas lielais darba apjoms tev arī patīk?**

Ja man tas ļoti nepatiktu, tik ilgi ar tādu darbaholismu aizrauties nevarētu. Bet apjoms aizvien aug. [..] Es varētu arī neskatīties un nereflektēt, bet man liekas, ka ir jābūt informētai. Taču pašlaik būt simtprocentīgi informētam par to, kas notiek audiovizuālajā pasaulē… Tas vienkārši nav iespējams. [..] Pārprodukcija ir nenormāla, un kanālu, kuros filmas ir skatāmas, ir ļoti daudz. [..]

**Vai kino kopējā kvalitāte, tavuprāt, šajā pārpilnībā krītas?**

Esmu nupat atgriezusies no Kannu festivāla, kur paralēli visām birokrātiskajām aktivitātēm un valsts pārstāvniecībai agros rītos un vēlos vakaros skatījos visu, ko varēja redzēt, kopā 24 filmas. Un, protams, tās visas ir uzmanības vērtas. Nopietni mākslas darbi, vienalga, vai žūrija ir vai nav iedevusi balvu. Eiropas un Amerikas kino ir ļoti atkarīgs no trim A klases festivāliem: Kannām, Venēcijas, mazākā mērā arī Berlīnes. [..] Visi šie lielie festivāli ir pamatīgas, 20. gadsimta vidū radītas kultūras institūcijas, kas joprojām nosaka pasaules kino procesu hierarhiju. [..]

**Zinu, ka šāgada Kannu festivāla galvenās balvas ieguvēja nav starp taviem favorītiem.**

„Zelta palmas zaru" saņēma filma „Anora". Veikla komēdija, ko veidojis amerikāņu režisors Šons Beikers. Filma būtu akceptējama kā Kannu festivāla laureāte līdz Krievijas pilna mēroga iebrukumam Ukrainā. [..] Kannu festivāls nav tas placdarms, kur šādas filmas ir jāpušķo ar zelta zariem. Tā ir morālā anēmija – tepat Eiropā mirst cilvēki, un mēs pasmejamies par krievu oligarha dēliņa un striptīzdejotājas piedzīvojumiem Ņujorkas Braitonbīčā…

**Kam tu būtu devusi galveno balvu?**

Spilgtu iespaidu radīja *body horror* ar Demiju Mūru „Substance" *(„The Substance")*, amerikāņu un britu kopražojums. Franču režisore Korālija Faržē ir uztaisījusi vienu no trakākajām, indīgākajām un aizraujošākajām filmām par ķermeņa transformācijām, par cilvēka apsēstību ar *anti-aging*, un tas, ka viņa galvenajā lomā uzaicina Demiju Mūru, kas pati ir tāds staigājošs mākslīgā skaistuma pierādījums… Tas vien ir pārsteidzoši! [..]

**Ko tu domā par cilvēkiem, kurus neinteresē kino?**

Es mazliet brīnos par viņiem, jo nesaprotu, kā viņi dzīvo. Droši vien brīnišķīgi, viņi iepazīst dzīvi bez kino filtra, iespējams, viņiem pati dzīve ir kā filma, bet es īsti nesaprotu. Tāpēc labākās un draudzīgākās attiecības man ir ar cilvēkiem, kas kino izjūt un pārzina. [..]

**Cilvēkiem intervijās patīk teikt: es jau esmu tāds vienkāršs cilvēks. Man ir sajūta, ka tu par sevi negribētu šādi teikt.**

Neviens cilvēks nav vienkāršs. Esmu atradusi savu izdzīvošanas stratēģiju, kino man dod sava veida enerģiju, izpratni par pasauli, bez tā es nespētu funkcionēt. Arī emocionālās un intelektuālās pieredzes kino nodrošina ļoti lielā mērā. Protams, ja tu spēj komplektēt un atlasīt, ko skaties.

* Dita Rietuma – kinozinātniece un kritiķe.

(Pieejams: https://jauns.lv)

**1.uzdevums. Lasi tekstu! Aizpildi tabulu! Izraksti tikai nepieciešamo vārdu vai konstrukciju! Atbildes ar gramatikas kļūdām netiek ieskaitītas. (20 p.)**

| | | |
|---|---|---|
| Morfoloģija | | |
| | 1.Darbības vārds vēlējuma izteiksmē | |
| | 2.Piederības vietniekvārds | |
| | 3.Nelokāmais lietvārds | |
| | 4.Saliktenis | |
| | 5.Īpašības vārds ar noteikto galotni | |
| | 6.Īpašvārds | |
| | 7.No darbības vārda atvasināts lietvārds | |
| | 8. Pakārtojuma saiklis | |
| | 9.Prievārds | |
| | 10.Apstākļa vārds | |
| Sintakse | | |
| | 11.Salikts pakārtots teikums | |
| | 12.Salikts sakārtots teikums | |
| | 13.Iespraudums | |
| | 14.Vienlīdzīgi teikuma locekļi | |
| | 15.Jautājuma teikums | |
| | 16. Stāstījuma teikums | |

| | | |
|---|---|---|
| | | |
| | 17.Savrupinājums | |
| Leksikoloģija | | |
| | 18.Svešvārds | |
| | 19.Sinonīmu pāris | |
| | 20.Salīdzinājums | |

**2. Izskaidro, ko, Tavuprāt, nozīmē D. Rietumas vārdi ‘’Tā ir morālā anēmija”(konteksts tekstā). Atbildi pieraksti saliktā teikumā! (3 p.)**

| |
|---|
| |

**3. D.Rietuma vairākkārt uzsver kino nozīmi viņas dzīvē. Kāda tā ir? Atbildi formulē vienā teikumā! (3p.)**

| |
|---|
| |

| **Vērtējums** | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **Punkti no** | 0 | 2,86 | 5,46 | 8,58 | 10,66 | 15,08 | 17,42 | 20,28 | 22,62 | 24,7 |
| **Procenti no** | 0 | 11 | 21 | 33 | 41 | 58 | 67 | 78 | 87 | 95 |

**Pārbaudes darbs 3. kursam. Teksta lingvistiskā analīze** (26p.)

2.variants

Dace Vīgante (1970 ), rakstniece

**Stāsta „Negulētu nakšu spožie meli" (2009) fragments**

Vēl pirms iestājos Halapas Mākslas akadēmijā, kas ir respektablākā topošo mākslas kalpu svētnīca Latīņamerikā, biju sapratis, ka mākslinieks pats par sevi ir ļoti liels egoists un melis, ka māksla vispār ir vieni lieli, spoži un ne tik spoži tēloti meli. Ja es uzzīmētu puķi, tad tā tomēr nebūtu īsta puķe. Puķe ir, lūk, tur puķu podā uz palodzes. Es to puķi uz papīra tēloju. Mākslinieks spēj notēlot, un tā arī ir mākslas būtība.

Kad izturēju iestājpārbaudījumus un biju viens no piecdesmit laimīgajiem, kuriem bija iespēja pilnveidoties slavenākajā meļu svētnīcā, no kuras priesteru − skolotāju viedās acs un arī pašu mācekļu – studentu izturības un ticības mākslai bija atkarīgs, cik pārliecinošs veidosies katra tēlotāja ceļš uz virsotni un atzinību, izbaudīju, cik mākslinieku vide ir radoša un smagi panesama vienlaikus. Mākslas akadēmija ir vieta, kur visi cīnās par savu melošanas attīstību un arī par to, kurš galu galā tēlos talantīgāk, pārliecinošāk un interesantāk. Četrus gadus, ko pavadīju svētnīcā, atceros kā dzelžainas disciplīnas un negulētu nakšu caurvītu radošu moku un laimes brīžu piestrāvotu posmu. Tāpēc, ja kāds gaida asprātīgu pastāstu par mākslinieku ikdienas bohēmu, tad atvainojiet…

Akadēmijā virs ieejas durvīm bija uzraksts: „Mākslas akadēmija negatavo māksliniekus". Viss mācību process to arī nozīmēja: tu esi šeit, jo tev ir daudz dots, un šajās telpās ir visi līdzekļi, kurus tu vari ņemt, lietot, augt un veidoties, tikai, starp citu, kāds sīkums, tāds kā nerakstīts noteikums jāievēro – daudz jāstrādā. Var jau arī neņemt tos līdzekļus un dabūt diplomu, bet nekļūt par izcilu mākslinieku. Var kļūt par dizaineri un taisīt glītus interjerus. Viss ir relatīvs. Varēja zīmēt tikai obligātajās divpadsmit nodarbību stundās nedēļā. Bet tie, kas meklēja savu ceļu, arī es to skaitā, strādājām divdesmit divas zīmēšanas stundas, tikpat gleznošanas stundas, bet tēlniecības nodaļā mēs patiesībā dzīvojām. Atnāca skolotājs, nolika modeli un pazuda, parādījās tikai pēc četrām stundām, paskatījās, atzīmēja plusus un mīnusus, pārējais tavā ziņā. Nedaudz pasnaudām, kaut ko paēdām, kas arī nebija viegli − pamēģiniet ar astoņiem māksliniekiem vienoties, ko visi ēdīsiet, un atkal strādājām. Skolas durvis nekad neslēdza. Tā arī bija mūsu bohēma. Nekam citam laika neatlika. Pat ievārījumus vārīju mākslas vārdā kopā ar izcilu zīmēšanas skolotāju, zviedru – Pēru Andersonu viņa virtuvē, mājā, kuru ieskāva paša iekopti skaisti ķiršu un aprikožu dārzi. Zaptēm likām nosaukumus: ķiršu goija vai aprikozes pikaso sīrupā, atkarībā no iztirzājamās tēmas. [..]

No manas tēlniecības un keramikas nodaļas astoņiem talantīgiem meļiem to pabeidza tikai viens, un tas nebiju es, jo, sekojot sirdij, tobrīd jau braucu ar traktoru Ķeipenē. Es pametu svētnīcu, lai kopā ar sev dārgu cilvēku dotos uz otru pasaules malu − pilns ticības: „Ja es varu uzzīmēt portretu, gleznot, ko vēlos, māku uztaisīt māla podu un blakus ir cilvēks, kuru mīlu, es varu dzīvot un būt laimīgs jebkur." [..]

(Pieejams: https://dacevigante.lv)

**1.uzdevums. Lasi tekstu! Aizpildi tabulu! Izraksti tikai nepieciešamo vārdu vai konstrukciju! Atbildes ar gramatikas kļūdām netiek ieskaitītas. (20 p.)**

| | | |
|---|---|---|
| Morfoloģija | | |

| | | |
|---|---|---|
| | 1.Darbības vārds vēlējuma izteiksmē | |
| | 2.Divdabis | |
| | 3.Izsauksmes vārds | |
| | 4.Saliktenis | |
| | 5.Īpašības vārds ar noteikto galotni | |
| | 6.Īpašvārds | |
| | 7.No darbības vārda atvasināts lietvārds | |
| | 8. Pakārtojuma saiklis | |
| | 9.Prievārds | |
| | 10.Apstākļa vārds | |
| Sintakse | | |
| | 11.Salikts pakārtots teikums | |
| | 12.Jaukts salikts teikums | |
| | 13.Divdabja teiciens | |

| | | |
|---|---|---|
| | 14.Vienlīdzīgi teikuma locekļi | |
| | 15.Tiešā runa | |
| | 16. Stāstījuma teikums | |
| | 17.Palīgteikums | |
| Leksikoloģija | | |
| | 18.Svešvārds | |
| | 19.Sinonīmu pāris | |
| | 20.Metafora | |

**2. .Autors raksta: ''Mākslinieks spēj notēlot, un tāda ir mākslas būtība''. Kā tu to saproti? Atbildi formulē vienā teikumā! (3p.)**

| |
|---|
| |

**3. Izskaidro, ko, Tavuprāt, nozīmē autora vārdi, ka mākslas akadēmija ir svētnīca! Atbildi formulē saliktā teikumā! (3p.)**

| Vērtējums | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Punkti no | 0 | 2,86 | 5,46 | 8,58 | 10,66 | 15,08 | 17,42 | 20,28 | 22,62 | 24,7 |
| Procenti no | 0 | 11 | 21 | 33 | 41 | 58 | 67 | 78 | 87 | 95 |